

140 aastat eestlust Krimmis

1861. aastal jõudsid mitmekuise teekonna järel Krimmi poolsaarele esimesed eestlased, kes olid teele asunud eelkõige põhjarannikult ja Järvamaalt. Üleminek teoorjuselt palgatööle ja talude päriseksostmine olid Eesti külades kaasa toonud ülerahvastatuse, mis sundis nn lah-tist rahvast parema elu otsinguil linna või hoopis kaugemale maale rän-dama.

Uus elupaik leiti pärast Krimmi sõda Türgimaale lahkunud või lahkuma sunnitud krimmitatarlaste külades. Asunike kõva töö kandis ajapikku head vilja. Teiste rahvaste (sakslaste, krimmitatarlaste, vene-laste) keskel elades õpiti muu hulgas ettevõtlikkust. Eestlust hoiti alal koolis, kirikus, seltsielus. Sajandivahetuseks elati üsna heal järjel. 1918. aastal on August Nigol kirjutanud, et Krimmi eesti asundused olid kõige rikkamad. Paaril eestlasel oli juba „autobiil”, igas talus loeti eesti ajalehte, mitmes kodus oli olemas klaver, talude ümber rohkesti puid.

1917. a asutati mitu eesti seltsi, mille tegevus katkes aga peagi pikaks ajaks. 1994. a registreeriti Kiievis uuesti Ukraina eesti selts (esimees Viktor Kõrvel), mis ühendab praegu Harkivi, Lvivi, Kiievi ja Krimmi kultuuriseltsi (viimast veab Meeri Nikolska).

Tänavu 7.–11. septembrini peeti Krimmis Bahtšisarai rajoonis Beregove külas II eesti suvepäevad. Õieti on sel mereäärsel külal mitu nime – ukraina keeles öeldakse Beregove, vene keeles Beregovoje, omaaegse krimmitatari küla nimi oli Zamruk ja eestlased on teda kut-sunud ka lihtsalt Rannakülaks.

Kohale oli tulnud rahvuskaaslasi kõikjalt maailmast – peale Uk-raina ka Venemaalt (Peterburist), Lätist, Ameerikast jm, kõige rohkem

Aleksandrovka kool. Leida Lepiku foto

oli aga kodueestlasi. Kontsertidel esinesid koorid ja rahvatantsijad, õhtuti tantsiti simmanitel ja lauldi üheskoos. Rühm Ameerika eestlasi kandis ette omaloomingulise näidendi eesti väljarändajate käekäigust. Eesti keeles laulsid ka suvel Virumaal laagris olnud Krimmi lapsed.

Suvepäevade kavastati ette nähtud mälestustahvli avamine majal, kus 1904. a peatus Eduard Vilde, kuid korraldajatel ei õnnestunud kavatsust teostada. Edaspidi loodetakse siiski leida võimalus paigutada maja ette kivi tahvliga, mis meenutaks kirjaniku viibimist Krimmis ja selles majas. Toona nähtut on Vilde üksikasjalikult kirjeldanud reisikirjas „Krimmi ja Kaukaasia eestlastel külaliseks”, väljarändajatest räägib ka romaan „Prohvet Maltsvet”.

Teiste seas käis Krimmis valdavalt filoloogidest koosnenud seltskond, sealhulgas Euroopa keelteaasta (2001) Eesti komitee liikmed. Esindajaid oli haridus-, kultuuri- ja välisministeeriumist, rahvastiku- ministri büroost, Viljandi maavalitsusest, Tartu ülikoolist ja Tallinna pedagoogikaülikoolist, eesti keele instituudist, eksami- ja kvalifikatsioonikeskusest, Helsingi, Oulu, Turu (rootsi) ja Uppsala ülikoolist. Sinna- ja tagasiteel peeti rongis kaks seminari, arutlusaineks eesti keele arendamise strateegia ning eesti keele välisõpe.

9.–10. septembril toimus suvepäevade teaduskonverents – ühel päeval vene, teisel eesti keeles. Esimesel päeval kõneldi Krimmi eestlaste kultuurist, sealhulgas köögist (J. Laptev, J. Prokofjeva) ja ajaloost, sealhulgas repressioonidest (A. Karkatš, D. Omeltšuk, N. Ševtsova). Teise päeva ettekanded käsitlesid peamiselt eesti väljarändajaid – Krimmis (Jüri Viikberg, Ele Süvalep, Lembit Võime), Venemaal (Anu Korb, Mare Piho), Rootsis (Birute Klaas), Inglismaal (Maia Madisso). Juttu oli ka Krimmi turgi rahvastest (Ott Kurs), Hiiumaa rootslastest Ukrainas (Raimo Raag), norrasoomlastest ehk kveenidest (Helena Sulkala) ja liivikeelse luule tähtsusest (Mati Hint). Konverents loeti õnnestunuks nii ettekannete taseme kui ka osavõtjate arvu poolest, ettekandekogumik on kavas välja anda 2002. a kevadeks.

Päevade kavva kuulus ka noortefoorum, mis ei leidnud paraku kuigi laialdast osavõttu. Eesti ametnikest osales foorumil rahvastikuministri nõunik Eduard Odinets, kes selgitas Eestis õppimise võimalusi ning sai kuulda, millega tegelevad noored väliseestlased idas ja mis on nende mured.

Eesti delegatsiooni kohtumisel Krimmi, teiste Ukraina piirkondade ja Venemaa eestlaskonna esindajatega räägiti eesti keele õppe toetamisest ning anti üle õppematerjale, samuti arutati Simferopoli etnograafiamuuseumi eestlasi puudutava osa täiendamist. Krimmi eestlaste kohta materjali kogumisega on kiire, sest vanem, eesti keelt oskav ja ajaloosündmusi mäletav põlvkond on kadumas ning Ukraina riigil pole niisugust raha, mida uurimistöole kulutada.

Ametliku osa kõrval jäi aega ka Krimmiga tutvuda. Kümneaastase iseseisvuse järel on üsna õpetlik näha elu endisel „suurel kodumaal”. Mõned olmeseigid pakkusid isemoodi äratundmishetki, kuid Krimmi oma kauni looduse, mägede ja Musta mere rannaga on suuresti turismipiirkond ja külalisse, kes on nõus seal oma raha kulutama, suhtutakse igati hästi.

Autonoomse vabariigi majanduslik olukord ei olevat kiita. Pension on pisut üle 100 grivna, õpetaja palk 160–190 grivnat kuus (ühele grivnale vastab umbes 3,3 Eesti krooni). President Leonid Kutšma palk on 2000 grivnat, aga president on ka täielikul riigi ülalpidamisel. Üksteisest tulenevad vaesus, tööpuudus ja alkoholism, samuti on Krimmi rahvuste vahel lahendamata probleeme, olulisimaid neist on seotud krimmitatarlaste tagasirändega. Siin-seal oli näha aastateks pooleli jäänud ehitisi, millele vene keeles on antud oma nimetus, *долгострой*.

Krimmi eestlanna Rita Kadilkina kodu Krasnodarka külas. Leida Lepiku foto

Et nähtust esineb meilgi, pakkus professor Mati Erelt eesti vasteks *veniehitus*.

Huvitav oli külaskäik Aleksandrovka keskkooli, mis eelnenud kuulduste põhjal pidi olema äärmiselt vaene. Tõsi küll, kooli keskkütmine on lõpetatud ja klassidesse paigaldatud buržuikadesse toovad õpilased talvel ise küttematerjali, aga muidu oli kool Ukraina olude kohta väga heas korras. Aleksandrovkas õpib mitmest rahvusest lapsi, eesti päritoluga on 25–30 õpilast. Kooli juhtkonna vastuvõtt oli väga sõbralik ja suhtlus asjalik (ainult ajalooklassi ja krimmitatari toa võti ei tahtnud meie nähes täiesti juhuslikult lukuauku sobida). Koolis on mitmele rahvale (ukraina, tšehhi jt) pühendatud tuba või nurk, läbirääkimiste käigus lepiti kokku sisustada ka eesti tuba. Hiljemalt kahe aasta pärast loodetakse Aleksandrovkasse Eestist saata eesti keele õpetaja.

Tiina Leemets
eesti keele instituudi teadur
 Jüri Valge
haridusministeeriumi nõunik
 Jüri Viikberg
eesti keele instituudi vanemteadur